

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

СЕЛЕЗНЬОВ Віталій Євгенійович

УДК 341.231.14:340.137

**УНІФІКАЦІЯ НОРМ ПРАВА З ПРАВ ЛЮДИНИ
В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність: 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
АНЦУПОВА Тетяна Олександрівна
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри права Європейського
Союзу та порівняльного правознавства.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
МЕРЕЖКО Олександр Олександрович
Київський національний лінгвістичний
університет,
завідувач кафедри права;

кандидат юридичних наук, доцент
ФЕДОРОВА Алла Леонідівна
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри порівняльного
та європейського права.

Захист відбудеться «23» травня 2014 р. о 10 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «26» квітня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.М. Крестовська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Посилення процесу європейської інтеграції, що відбувається в межах європейських регіональних організацій, актуалізує проблему уніфікації норм права з прав людини. Наявність в Європі декількох актів з прав людини: Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Хартії основних прав ЄС, а також механізмів їх контролю привело до необхідності встановлення правового та інституційного співробітництва європейських регіональних організацій задля подолання подвійних стандартів захисту прав людини в Європі. Особливе значення у процесі уніфікації норм права з прав людини відіграють Європейський суд з прав людини та Суд ЄС, які забезпечують правозастосування та тлумачення даних актів, проте практика даних інституцій не є узгодженою і має низку особливостей.

Проблеми узгодженого правового захисту прав людини в Європі, а також взаємодії європейських регіональних організацій у цій сфері активно обговорюється в наукових колах і в рамках європейських регіональних організацій. Фахівці в галузі європейського права все частіше звертаються до питань функціонування загальноєвропейської системи забезпечення прав людини, проблем співіснування в Європі декількох каталогів і систем захисту основних прав людини. Однак, в даних роботах, як правило, розглядаються лише окремі аспекти взаємодії Європейського Союзу та Ради Європи.

За межами уваги дослідників залишилась взаємодія правопорядків інших європейських організацій, що дозволяють більш глибоко і системно проаналізувати європейські інтеграційні процеси та процеси уніфікації норм права з прав людини.

Дослідження цієї проблеми має важливе загальнонаукове значення, оскільки в зарубіжній і вітчизняній міжнародно-правовій науці до кола найбільш дискусійних питань відносяться проблеми розвитку, гармонізації та уніфікації норм права з прав людини в процесі європейської інтеграції. Саме уніфікація норм права з прав людини дозволить створити загальноєвропейську систему захисту прав та свобод людини від порушень з боку національних влад, а також з боку наднаціональної системи, яка діє в ЄС.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана як складова науково-дослідної роботи кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011–2015 рр. «Діалог сучасних правових систем. Адаптація правової системи України до європейського права» і є частиною науково-дослідної програми

Національного університету «Одеська юридична академія» «Наукове та законодавче забезпечення ефективності виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» (ДРН 0112U000694).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні правової основи, форм, меж і тенденцій уніфікації норм права з прав людини в умовах європейської інтеграції.

Досягнення поставленої мети забезпечується за допомогою визначення та вирішення таких основних задач:

визначити поняття та правову природу уніфікації норм права з прав людини в умовах європейської інтеграції;

з'ясувати особливості взаємодії та розвитку ідей захисту прав людини та європейської інтеграції;

визначити поняття та систему європейського права та місце в ньому європейського права з прав людини;

визначити роль права Ради Європи та рішень Європейського суду з прав людини в уніфікації норм права з прав людини;

проаналізувати правову систему Європейського Союзу щодо уніфікації норм права з прав людини;

визначити характер, способи та тенденції взаємодії Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу;

проаналізувати співвідношення європейських систем захисту і забезпечення прав людини;

дослідити роль права Ради Європи у системі захисту прав людини в Україні;

проаналізувати роль Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в адаптації правової системи України до права Європейського Союзу.

Об'єкт дослідження становлять правові відносини, які виникають у процесі європейської інтеграції та уніфікації норм права з прав людини.

Предметом дослідження є уніфікація норм права з прав людини в умовах європейської інтеграції.

Методи дослідження. У ході дослідження було використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

За допомогою діалектичного методу поглиблено поняттєвий апарат, з'ясовано вплив ідей захисту прав людини на європейську інтеграцію, особливості зближення норм права шляхом гармонізації та уніфікації (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Структурно-функціональний метод надав можливість дослідити зв'язок і співвідношення понять «інтеграція та глобалізація», «гармонізація та уніфікація», «міжнародні стандарти та європейські стандарти» (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Формально-юридичний

метод використано для аналізу юридичного змісту міжнародних, європейських та національних правових актів у сфері захисту прав людини (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2). Порівняльно-правовий метод застосовано в процесі порівняння різних підходів до визначення та характеристики уніфікації норм права з прав людини, для порівняння концепцій європейського права (підрозділи 1.1, 1.3). Використовувався конкретно-історичний метод, що дав змогу розглянути динаміку процесу уніфікації норм права з прав людини в історичній ретроспективі як важливу частину процесу глобалізації сучасного світу (підрозділ 1.2). Логічний аналіз використано при формулюванні висновків і пропозицій з урахуванням вимог стосовно визначеності, несуперечливості, послідовності й обґрунтованості суджень у межах загальнотеоретичних і міжнародно-правових конструкцій. Використання зазначених методів у їх комплексі було спрямовано на максимально об'єктивне і ґрунтовне дослідження цієї проблематики.

Теоретична основа дисертаційного дослідження. Основоположне значення для правового аналізу заявленої теми склали праці вітчизняних та зарубіжних науковців у галузі міжнародного та європейського права, серед яких: А. Х. Абашидзе, В. Ф. Антипенко, Т. О. Анцупова, Ф. Бенуа-Ромер, В. Г. Буткевич, Ж. Булуї, О. К. Вишняков, С. О. Готов, М. М. Гнатовський, Д. Гомьен, М. Дженіс, А. І. Дмитрієв, Л. Дюбуа, Ж.-П. Жаке, Н. А. Зелінська, Л. М. Енгін, М. Л. Енгін, Г. Ісаак, В. О. Карташкін, С. Ю. Кашкін, Ю. М. Колосов, О. А. Лукашева, І. І. Лукашук, Г. Є. Лук'янцева, О. О. Мережко, П. Пескато, В. А. Туманов, С. В. Шевчук, К. Шнайдер та інші. При розгляді окремих аспектів теми дисертації використано роботи у галузі теорії права Х. Бехруз, М. Дамірлі, В. В. Дудченко, Н. М. Крестовської, Ю. М. Оборотова, О. Ф. Скакун, П. М. Рабіновича та інших.

Нормативною основою дослідження є установчі договори Європейського Союзу, Хартія основних прав Європейського Союзу, Статут Ради Європи, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі, угоди між Радою Європи та Європейським Союзом та інші міжнародно-правові акти та документи.

Емпіричну основу дослідження склала правозастосовна практика Європейського суду з прав людини, Європейської комісії з прав людини та Суду Європейського Союзу.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що в ньому вперше охарактеризовано уніфікацію права з прав людини як складову процесу європейської інтеграції, зокрема, взаємодію правозахисних систем європейських регіональних організацій.

Наукова новизна дослідження розкривається у таких положеннях:

уперше:

надано визначення уніфікації права з прав людини як процесу утворення єдиних норм у сфері захисту прав людини, що мають ознаки прямої дії, верховенства, наявності чіткого переліку прав людини та свобод, наявності механізмів контролю, а також єдиного порядку їх застосування;

визначено форми уніфікації норм права з прав людини, а саме міжнародні договори, акти правотворчості європейських регіональних організацій та рішення європейських судових органів;

запропоновано дефініцію європейського права з прав людини як системи цінностей, принципів та норм права, що містяться у міжнародно-правових актах, прийнятих в рамках багатостороннього співробітництва чи із застосуванням наднаціональної влади, і можуть мати як обов'язковий, так і рекомендаційний характер щодо виконання на території європейських держав;

запропоновано механізми контролю за актами Європейського Союзу щодо порушень прав людини, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод: контроль актів ЄС шляхом колективної відповідальності держав; прийняття Європейським судом з прав людини рішення проти акту незалежного інституту – наприклад, Суду ЄС; закріплення спеціального позову про порушення прав людини в судовій системі ЄС. Відсутність інституційної взаємодії може бути компенсовано нормативною взаємодією, яка буде визначатись взаємним впливом практики правозастосування та тлумачення;

визначено вплив Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу на процес адаптації правової системи України до права Європейського Союзу, яка передбачає реалізацію низки реформ і впровадження європейських стандартів і норм, які мають встановити гарантії прав та свобод людини. Прийняття Угоди про асоціацію надало би імпульс до оптимізації захисту прав споживачів, що може якісно вплинути на екологічні права населення України, реалізацію в Україні права на освіту, захист інших прав громадян України, а також громадян ЄС, біженців, апатридів та біпатридів;

удосконалено:

узагальнення щодо змісту та структури європейського права як сукупності норм міжнародного та інтеграційного права у сфері, що регулюють відносини між європейськими державами;

розуміння рис європейських стандартів у сфері прав людини, обов'язкових для європейських держав і європейських регіональних організацій як міжнародних встановлень, втілених у формі міжнародного договору або міжнародно-правового звичаю, а також норм, заснованих на рішеннях міжнародних судів, зокрема Європейського суду з прав людини;

співвідношення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Загальної декларації прав людини та Хартії ЄС про основні права;

способи і шляхи інституціоналізації співпраці європейських регіональних організацій у сфері захисту прав і свобод людини;

набули подальшого розвитку:

дослідження проблем взаємодії Ради Європи та Європейського Союзу із захисту прав людини в Європі, що полягають у розширенні правового та інституційного співробітництва після Лісабонської реформи та прийняття Протоколів № 14 та 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

аргументація необхідності приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що створить зобов'язання для його органів дотримуватись єдиних стандартів у сфері прав людини, що своєю чергою вплине на інтенсифікацію уніфікаційного процесу в цілому.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення та висновки дисертації можуть бути використані у: *науково-дослідницькій сфері* – при подальшій розробці теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із зближенням правових систем; *правотворчій сфері* – для вдосконалення чинних нормативно-правових актів України відповідно до реалізації законодавства, що визначає європейську інтеграцію як пріоритетний напрям розвитку України; *правозастосовній діяльності* – для забезпечення єдності розуміння і правильного застосування правових норм, що регулюють захист прав і свобод людини в Європі; *навчальному процесі* – при викладанні курсів «Право Європейського Союзу», «Право Ради Європи», «Практика Європейського суду з прав людини».

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства, а також міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Міжнародні та національні механізми захисту прав людини: виклики сьогодення» (8 квітня 2011 р., м. Донецьк); «Розвиток державності та права в Україні: реалії сьогодення» (13 – 14 серпня 2011 р., м. Одеса); «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (30 листопада 2012 р., м. Одеса); «Правове життя сучасної України» (20 – 21 квітня 2012 р., м. Одеса); міжнародні читання, присвячені пам'яті професора П. Є. Казанського (2 – 3 листопада 2012 р., м. Одеса); «Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» (20 – 21 вересня 2013 р., м. Одеса); «Компаративістські читання» (26 – 28 квітня 2013 р., м. Одеса); «Формування правосвідомості у громадянському суспільстві» (27 квітня 2013 р., м. Санкт-Петербург).

Наукова новизна дослідження розкривається у таких положеннях:

уперше:

надано визначення уніфікації права з прав людини як процесу утворення єдиних норм у сфері захисту прав людини, що мають ознаки прямої дії, верховенства, наявності чіткого переліку прав людини та свобод, наявності механізмів контролю, а також єдиного порядку їх застосування;

визначено форми уніфікації норм права з прав людини, а саме міжнародні договори, акти правотворчості європейських регіональних організацій та рішення європейських судових органів;

запропоновано дефініцію європейського права з прав людини як системи цінностей, принципів та норм права, що містяться у міжнародно-правових актах, прийнятих в рамках багатостороннього співробітництва чи із застосуванням наднаціональної влади, і можуть мати як обов'язковий, так і рекомендаційний характер щодо виконання на території європейських держав;

запропоновано механізми контролю за актами Європейського Союзу щодо порушень прав людини, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод: контроль актів ЄС шляхом колективної відповідальності держав; прийняття Європейським судом з прав людини рішення проти акту незалежного інституту – наприклад, Суду ЄС; закріплення спеціального позову про порушення прав людини в судовій системі ЄС. Відсутність інституційної взаємодії може бути компенсовано нормативною взаємодією, яка буде визначатись взаємним впливом практики правозастосування та тлумачення;

визначено вплив Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу на процес адаптації правової системи України до права Європейського Союзу, яка передбачає реалізацію низки реформ і впровадження європейських стандартів і норм, які мають встановити гарантії прав та свобод людини. Прийняття Угоди про асоціацію надало би імпульс до оптимізації захисту прав споживачів, що може якісно вплинути на екологічні права населення України, реалізацію в Україні права на освіту, захист інших прав громадян України, а також громадян ЄС, біженців, апатридів та біпатридів;

удосконалено:

узагальнення щодо змісту та структури європейського права як сукупності норм міжнародного та інтеграційного права у сфері, що регулюють відносини між європейськими державами;

розуміння рис європейських стандартів у сфері прав людини, обов'язкових для європейських держав і європейських регіональних організацій як міжнародних встановлень, втілених у формі міжнародного договору або міжнародно-правового звичаю, а також норм, заснованих на рішеннях міжнародних судів, зокрема Європейського суду з прав людини;

співвідношення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Загальної декларації прав людини та Хартії ЄС про основні права;

способи і шляхи інституціоналізації співпраці європейських регіональних організацій у сфері захисту прав і свобод людини;

набули подальшого розвитку:

дослідження проблем взаємодії Ради Європи та Європейського Союзу із захисту прав людини в Європі, що полягають у розширенні правового та інституційного співробітництва після Лісабонської реформи та прийняття Протоколів № 14 та 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

аргументація необхідності приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що створить зобов'язання для його органів дотримуватись єдиних стандартів у сфері прав людини, що своєю чергою вплине на інтенсифікацію уніфікаційного процесу в цілому.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення та висновки дисертації можуть бути використані у: *науково-дослідницькій сфері* – при подальшій розробці теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із зближенням правових систем; *правотворчій сфері* – для вдосконалення чинних нормативно-правових актів України відповідно до реалізації законодавства, що визначає європейську інтеграцію як пріоритетний напрям розвитку України; *правозастосовній діяльності* – для забезпечення єдності розуміння і правильного застосування правових норм, що регулюють захист прав і свобод людини в Європі; *навчальному процесі* – при викладанні курсів «Право Європейського Союзу», «Право Ради Європи», «Практика Європейського суду з прав людини».

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства, а також міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Міжнародні та національні механізми захисту прав людини: виклики сьогодення» (8 квітня 2011 р., м. Донецьк); «Розвиток державності та права в Україні: реалії сьогодення» (13 – 14 серпня 2011 р., м. Одеса); «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (30 листопада 2012 р., м. Одеса); «Правове життя сучасної України» (20 – 21 квітня 2012 р., м. Одеса); міжнародні читання, присвячені пам'яті професора П. Є. Казанського (2 – 3 листопада 2012 р., м. Одеса); «Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» (20 – 21 вересня 2013 р., м. Одеса); «Компаративістські читання» (26 – 28 квітня 2013 р., м. Одеса); «Формування правосвідомості у громадянському суспільстві» (27 квітня 2013 р., м. Санкт-Петербург).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 16 публікаціях, в тому числі 6 статтях у фахових наукових виданнях України, 2 статтях у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз.

Структура роботи зумовлена метою, предметом і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Список нараховує 316 найменувань і займає 32 сторінки. Загальний обсяг роботи – 223 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначено зв'язок з науковими програмами, планами, визначено мету і задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано сукупність методів, теоретичну, нормативну та емпіричну основу дослідження, а також наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Наведено відомості про апробацію та публікації основних положень дослідження.

Перший розділ «Уніфікація норм права з прав людини як метод європейської інтеграції» складається з трьох підрозділів, які містять теоретичні аспекти зближення та уніфікації норм права з прав людини, обґрунтування впливу ідей захисту прав людини на розвиток процесу європейської інтеграції, а також аналіз сучасних концепцій європейського права і європейського права з прав людини.

У підрозділі 1.1 *«Теоретичні аспекти зближення та уніфікації норм права з прав людини»* доведено, що гармонізація та уніфікація норм права з прав людини є однією з найважливіших складових європейських інтеграційних процесів. Головною причиною, яка зумовила початок проведення уніфікації норм права з прав людини, визначено стрімку тенденцію до поширення ідей захисту прав та свобод людини.

Проаналізовано правову природу уніфікації норм права з прав людини. Уніфікація норм права з прав людини обмежується лише волею держав та здійснюється у формі міжнародного договору, акту правотворчості європейських регіональних організацій та рішення європейських судових органів.

Установлено, що уніфікація норм права з прав людини проводиться за допомогою як міжнародно-правового регулювання (міжнародний договір), так і шляхом правотворчості у наднаціональних організаціях (акти правотворчості, судові рішення), а критерієм виокремлення актів уніфікації права є їх пряма дія та верховенство щодо національного права.

Надано визначення уніфікації норм права з прав людини як процесу утворення єдиних норм у сфері захисту прав людини, які мають ознаки

прямої дії, верховенства, наявності чіткого переліку прав людини та свобод, наявності механізму контролю, а також єдиного порядку їх застосування.

Підрозділ 1.2 «Вплив ідей захисту прав людини на розвиток процесу європейської інтеграції» присвячено визначенню європейської інтеграції та впливу ідей захисту прав людини на розвиток.

Визначено, що європейська інтеграція ґрунтується, передусім, на універсальних принципах суверенітету держав, демократії і верховенства права, захисту прав і свобод людини. Упродовж історії розвиток ідей захисту прав людини та європейської інтеграції зумовлювався взаємозалежністю та взаємовпливом. Більшість міжнародних актів та ідей, які стосувалися інтеграції держав в Європі, містили положення про права людини як основну цінність, захист якої дозволить зберігати мир та безпеку на європейському континенті. В контексті захисту прав людини європейський регіональний інтеграційний процес визначається унікальним правовим, політичним, економічним та культурним явищем і служить благодатним ґрунтом для зближення правових систем держав. Особливе місце в цьому процесі займає поступова уніфікація норм права з прав людини.

Виявлено унікальність європейської інтеграції, що визначається своєрідністю західноєвропейської цивілізації, яка, у свою чергу, є продуктом специфічних природних умов і історичного розвитку. Процеси європейської інтеграції започатковані в середині ХХ століття, своїм фундаментом мають такі категорії, як спільні традиції та цінності, ідеали та принципи.

У *підрозділі 1.3 «Сучасні концепції європейського права і європейського права з прав людини»* розглянуто визначення європейського права і європейського права прав людини, а також особливості правового та інституційного забезпечення захисту прав людини і основних свобод в Європі.

Встановлено, що «європейське право прав людини» виступає одним з елементів «європейського права», дослідження якого актуальне у зв'язку із постійно зростаючим значенням інститутів дотримання прав людини в державно-правовому будівництві України, а також перетворенням проблеми захисту прав людини у фундамент міждержавних відносин на європейському континенті. Аналіз «європейського права» дає підстави розуміти його у широкому і вузькому значеннях, що діє на підвалинах як континентального, так і загального права.

Надано визначення європейського права як системи цінностей, принципів та норм права, що містяться у нормативно-правових актах, прийнятих в рамках багатостороннього співробітництва чи із застосуванням наднаціональної влади, які можуть мати як обов'язковий, так і рекомендаційний характер щодо виконання на території європейських держав.

Другий розділ «Право європейських регіональних організацій в аспекті уніфікації норм права з прав людини» складається з чотирьох підрозділів і присвячений правовим та інституційним проблемам уніфікації норм права з прав людини в діяльності європейських регіональних організацій.

У підрозділі 2.1 «Роль права Ради Європи в уніфікації норм права з прав людини» розкривається роль Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. як основного обов'язкового для виконання загальноєвропейського акту з прав людини, надається порівняльна характеристика Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і Загальної декларації прав людини та виявляється вплив Європейського суду з прав людини на процес уніфікації норм європейського права прав людини.

Встановлено, що Рада Європи як міжнародна міжурядова організація, працюючи в напрямі уніфікації норм права з прав людини, утворила особливу систему норм. Ця система складається з норм договірної права, прецедентного та інституційного права. Доведено, що дією Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод досягається найбільш повна єдність норм щодо захисту прав людини, оскільки Конвенція містить норми, які входять до національного права через трансформацію у конституційно-правові норми. У зв'язку з цим вони не можуть змінюватись в процесі розвитку національного законодавства, а їхні положення, терміни та поняття не можуть тлумачитися на основі внутрішнього права. Такий спосіб уніфікації є найбільш ефективним, оскільки досягається єдність у практиці застосування норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Визначено роль рішень Європейського суду з прав людини в уніфікації норм права з прав людини. Такими рішеннями не лише тлумачаться положення Конвенції і Протоколів до неї, а також створюються особливі норми, обов'язкові для виконання всіма державами – учасницями Ради Європи. Результат тлумачення Європейським судом з прав людини норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не може носити індивідуально-визначений характер, оскільки конвенційні положення не можуть тлумачитися Європейським судом з прав людини по-різному щодо кожної держави. Інший підхід суперечив би цілям та принципам, які покладено державами-членами Ради Європи в основу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У підрозділі 2.2 «Роль права Європейського Союзу в уніфікації норм права з прав людини» розкривається визначення та характеристика джерел права Європейського Союзу як однієї з форм уніфікації норм права з прав людини, а також на основі аналізу правової природи джерел права

ЄС доведено, що процес уніфікації норм права з прав людини в рамках Європейського Союзу відбувається на підставі як джерел первинного (міжнародно-правових договорів) так і джерел вторинного права (актів наднаціонального права), а саме, по-перше, установчих договорів (Договору про функціонування Європейського Союзу, Договору про Європейський Союз), актів, які містять поправки до установчих договорів Європейського Союзу (Єдиний європейський акт, Амстердамський, Ніщський і Лісабонський договори), протоколів до установчих договорів (Статут Суду ЄС), міжнародних договорів, укладених Європейським Союзом, по-друге, на підставі регламентів і директив, по-третє, на підставі актів, прийнятих в рамках судової системи ЄС.

Констатовано, що проведення уніфікації норм права в рамках ЄС стало можливим, з одного боку, внаслідок передачі інституціям ЄС державами-членами частини своїх суверенних прав у прийнятті загальнообов'язкових приписів законодавчого характеру, якими встановлюються основні, спільні для всіх держав-членів принципи регулювання тієї чи іншої галузі, а з іншого, – внаслідок збереження за державами-членами права самостійно укладати міжнародні угоди як в рамках Союзу так і з третіми державами.

У підрозділі 2.3 «Правові основи взаємодії Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини: проблеми та перспективи» досліджуються низка проблемних питань і тенденцій взаємодії Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини, як основних інститутів, що сприяють уніфікації норм права з прав людини в Європі.

Підкреслено, що Суд Європейського Союзу та Європейський суд з прав людини не можуть ефективно функціонувати, не беручи до уваги прецедентне право один одного. Судом ЄС підкреслюється, що участь у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод буде мати своїм результатом перебудову всієї системи захисту прав і свобод, що склалася в процесі інтеграції, оскільки роль останньої контрольної інстанції виконуватиме Європейський суд з прав людини, що поставить під сумнів єдність тлумачення права Європейського Союзу. У цьому зв'язку розуміння про пріоритет прецедентного права Європейського суду з прав людини слід розуміти з урахуванням двох обставин: 1) постановка питання про пріоритет має місце лише у випадках, коли основні права і свободи Хартії кореспондують стандартам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; 2) якщо Суд ЄС надає більш високий рівень правового захисту основних прав і свобод, ніж це міститься в рішеннях Європейського суду з прав людини, то пріоритет належить рішенням Суду ЄС.

Підкреслено, що для Європейського суду з прав людини існує ряд можливих рішень в разі порушення актами ЄС положень Конвенції

про захист прав людини і основоположних свобод. Перше – кожен раз контролювати акти ЄС шляхом колективної відповідальності держав. Друге – прийняття Судом з прав людини рішення проти акту незалежного інституту – наприклад, Суду ЄС. Третє – закріплення спеціального позову про порушення прав людини в судовій системі ЄС. Доведено, що ефективна уніфікація норм права з прав людини вимагає участі ЄС в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод людини – основоположному документі в сфері прав людини в Європі.

У підрозділі 2.4 «*Правове співробітництво в рамках інших європейських регіональних організацій з уніфікації норм права з прав людини*» розкривається вплив права ОБСЄ на уніфікацію норм права з прав людини.

Визначається, що незважаючи на провідну роль права Ради Європи в уніфікації права прав людини, ОБСЄ, порівняно з Радою Європи та Європейським Союзом, є загальноєвропейською регіональною організацією найширшої компетенції, яка виступає важливим чинником регіональної та загальної безпеки. Окрім питань міжнародної безпеки, співробітництво держав-членів ОБСЄ охоплює питання захисту прав людини та забезпечення демократичного розвитку цих держав («людський вимір»), проблеми економіки та екології. Як і стосовно Ради Європи, уніфікація національного законодавства держав-учасниць не визначалася як безпосередня мета НБСЄ / ОБСЄ. Незважаючи на це, в рамках співробітництва в сфері захисту прав людини документами ОБСЄ вироблено значну кількість політико-правових зобов'язань держав-членів щодо забезпечення прав людини і основних свобод.

Доведено, що значну роль у становленні співробітництва та захисту прав людини грає Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі (Заключний акт НБСЄ) і Гельсінський процес в цілому. Зокрема, юридичний зміст принципу поваги прав людини та основних свобод вперше було сформульовано саме в Заключному акті НБСЄ, що вплинуло на подальший розвиток уніфікації норм права з прав людини.

Третій розділ «Зближення права України з європейським правом з прав людини» складається з двох підрозділів і присвячений правовим проблемам уніфікації норм права з прав людини в Україні.

У підрозділі 3.1 «*Роль права Ради Європи у системі захисту прав людини в Україні*» розкривається роль права Ради Європи та рішень, прийнятих Європейським судом з прав людини, у правових системах держав-членів, зокрема в Україні щодо захисту прав людини.

Констатовано, що Україна *de jure* є учасницею сучасної універсальної та європейської системи захисту прав людини та має керуватися засадами, що ґрунтуються на дотриманні норм і принципів європейського права та

міжнародного права, закріплених в основоположних актах, що визначають права людини в Європі.

Виявлено, що відповідно до змісту Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», до правової системи України включено не будь-які юрисдикційні акти Європейського суду з прав людини, а тільки ті, які відповідають певним критеріям. По-перше, рішення має бути ухвалене відносно України, тобто відповідачем у справі має бути Україна. По-друге, рішення має встановлювати факт порушення Конвенції та / або Протоколів до неї. По-третє, рішення щодо суті Європейського суду має набути законної сили.

У підрозділі 3.2 «Адаптація права України до права Європейського Союзу у сфері захисту прав людини» розкривається вплив права Європейського Союзу на правову систему України, також визначається вплив Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною на захист прав осіб, які знаходяться під юрисдикцією України.

Виявлено, що важливим елементом реформ, що тривають в Україні, є процес приведення національного права у відповідність до права Європейського Союзу, також даний процес розуміють як зближення, апроксимація права. Законодавство України визначає процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* як адаптацію законодавства. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС визначається пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що, в свою чергу, є пріоритетним напрямом зовнішньої політики України. Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висувуються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього.

Доведено, що Угода про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, хоч і не містить згадки про можливість членства України в ЄС, однак передбачає реалізацію низки важливих реформ і впровадження європейських стандартів і норм, які мають встановити національні гарантії прав та свобод людини та підняти якість життя громадян на новий рівень. Прийняття Угоди про асоціацію надало би імпульс до ефективного захисту та посилення прав споживачів, що може якісно вплинути на екологічні права населення України, реалізацію в Україні права на освіту, захист інших прав громадян України, а також громадян ЄС, біженців, апатридів та біпатридів.

ВИСНОВКИ

У дослідженні вирішено актуальне наукове завдання щодо уніфікації норм права з прав людини в умовах європейської інтеграції, визначення правової природи уніфікації норм права з прав людини, ролі інституційних та правових інструментів в цьому процесі.

1. Уніфікацію норм права з прав людини слід розглядати не тільки з точки зору змісту європейського права, а й враховуючи його динамічний розвиток. У зв'язку з цим, уніфікація норм права з прав людини розуміється як процес утворення єдиних норм з прав людини, що мають ознаки прямої дії, верховенства, наявності чіткого переліку прав людини та свобод, наявності механізму контролю, а також єдиного порядку їх застосування. Правова природа уніфікації норм права з прав людини залежить від правового регулювання на основі використання міжнародно-правових засобів або правотворчості на наднаціональному рівні. Відповідно до цього можна виділити наступні форми уніфікації норм права з прав людини: міжнародні договори, акти правотворчості європейських регіональних організацій, рішення європейських судових органів. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин та міжнародного права межі уніфікації норм права з прав людини визначаються волею держав, які вступають у договірні відносини. Це ті межі, до яких держави готові йти у створенні єдиного регулювання правового статусу людини. Уніфікація норм європейського права прав людини відбувається за допомогою європейських регіональних організацій та інституцій. Основну роль в даному процесі відіграють Рада Європи та діючий на підставі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Європейський суд з прав людини, Європейський Союз, додаткову роль відіграє ОБСЄ.

2. Небувалі темпи інтеграції в Європі започатковані в середині ХХ століття, своїм фундаментом мали спільні традиції та цінності, ідеали та принципи, права людини як найвища та загальна цінність, які склали важливий та невід'ємний елемент створення спільного європейського простору. Впродовж ХХ ст. розвиток ідей захисту прав людини та європейської інтеграції зумовлювався взаємозалежністю та взаємовпливом. Більшість міжнародних актів та ідей, які стосувалися інтеграції держав в Європі, містили положення про права людини як основну цінність, захист якої дозволить зберегти мир та безпеку на європейському континенті. Захист прав людини визначений як мета ідеї створення Ради Європи, а пізніше і Європейських Співтовариств. Процеси європейської інтеграції привели до створення загальноєвропейської системи захисту прав і свобод людини.

3. На основі наявності взаємопов'язаних матеріальних та процесуальних норм, які розподіляються за підгалузями та інститутами, європейське

право поділяється на європейське право навколишнього середовища, європейське податкове та митне право, європейське соціальне та трудове право, європейське право прав людини та інші. Європейське право з прав людини – це система цінностей, принципів та норм права, що містяться у нормативно-правових актах, прийнятих в рамках багатостороннього співробітництва чи із застосуванням наднаціональної влади, які можуть мати обов'язковий, так і рекомендаційний характер щодо виконання на території європейських держав.

4. Здатність рішень Європейського суду з прав людини, прийнятих у відповідності до положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, до уніфікації норм права з прав людини проявляється в процесі формування загальноєвропейських стандартів з прав людини, вони також виступають в якості нормативного мінімуму, якому зобов'язані слідувати держави. Уніфікація норм європейського права з прав людини на підставі рішень Європейського суду з прав людини представляється найбільш ефективною, оскільки норми, які містяться у таких актах, не можуть змінюватись в процесі розвитку національного законодавства, положення, терміни та поняття, які містяться у нормах рішень не можуть тлумачитися на основі внутрішнього права.

5. На основі аналізу правової природи джерел права ЄС доведено, що процес уніфікації норм права з прав людини в рамках Європейського Союзу відбувається на підставі як джерел первинного (міжнародно-правових договорів) так і джерел вторинного права (актів наднаціонального права), а саме, по-перше установчих договорів (Договору про функціонування Європейського Союзу, Договору про Європейський Союз), актів, які містять поправки до установчих договорів Європейського Союзу (Єдиний європейський акт, Амстердамський, Ніщський і Лісабонський договори), протоколів до установчих договорів (Статут Суду ЄС), міжнародних договорів укладених Європейським Союзом, по-друге, на підставі регламентів і директив, по-третє, на підставі актів прийнятих в рамках судової системи ЄС. Суд ЄС зіграв ключову роль у становленні та захисті демократичних основ правового статусу людини на рівні Європейського Союзу.

6. При винесенні рішень Суд ЄС і Європейський суд з прав людини мають визнавати судову практику один одного, інакше з'являється різне тлумачення аналогічних питань, що призводить до суттєвих розбіжностей розуміння змісту прав і свобод. Безперечним є той факт, що Суд ЄС, застосовуючи практику Страсбурзького суду, скорочує при цьому розбіжності у розумінні змісту прав і свобод, які відбуваються в результаті контролю за дотриманням основних прав людини. Однак слід зазначити, що ані взаємне визнання статусу і функцій двох Судів, ані повна уніфікація

рішень, методів тлумачення не вирішують всіх проблем, пов'язаних з існуванням обох Судів. Зокрема, варто відзначити зростаючу автономію системи захисту основних прав людини у ЄС в зв'язку з прийняттям Хартії основних прав та її включення до переліку актів первинного права. Щоб уникнути конфлікту судової практики, прав людини має бути однакове тлумачення. Для цього необхідно інституціоналізувати відносини між Європейським судом з прав людини та Судом ЄС.

7. У рамках механізму співробітництва в Раді Європи і Європейському Союзі вдалося досягти певного рівня узгодженості правозахисних систем за рахунок зусиль Суду ЄС, спрямованих на те, щоб стандарти ЄС у сфері прав і свобод людини і каталог цих прав в ЄС відповідали Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з урахуванням тлумачень положень Конвенції, даних Європейським судом з прав людини. Прийняття Хартії основних прав Європейського Союзу спричинило виникнення конфлікту каталогів прав людини в державах-членах ЄС. У державах-членах виникає конфлікт між двома інструментами з прав людини, що діють у правопорядку ЄС: по-перше, він пов'язаний з обов'язком держав-членів дотримуватися двох різних стандартів, і по-друге, – з можливістю для приватних осіб використовувати права, закріплені у двох міжнародно-правових актах. Приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод сприятиме правовій стабільності. Для забезпечення узгодженості між двома актами необхідні додаткові рішення, наприклад, виключення відмінностей між двома текстами шляхом однакового закріплення та ідентичного тлумачення одних і тих самих прав. Для досягнення однакового закріплення прав людини у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і Хартії основних прав, положення Конвенції мають бути доповнені економічними і соціальними правами, що містяться в Хартії, наприклад, шляхом прийняття додаткового протоколу до Конвенції. Прагнення до уніфікації норм права з прав людини підтверджують норми Договору про Європейський Союз та Хартії основних прав ЄС що встановлюють особливе значення прав закріплених у Європейській соціальній хартії Ради Європи. Приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зміцнить захист прав людини в Європі і, в кінцевому підсумку, має підпорядкувати ЄС та його правові акти юрисдикції Європейського суду з прав людини.

8. На шляху до уніфікації норм права з прав людини Україна отримала можливість послідовно залучати експертний потенціал Ради Європи до розробки національних правових норм під кутом їхньої відповідності європейським стандартам, вироблених в тому числі і Європейським судом з прав людини. Приймаючи зобов'язання виконувати рішення Європейського суду з прав людини щодо скарг проти України, держава має

застосовуваті також і прецедентне право, що створене Європейським судом з прав людини відносно інших держав. Це дозволить більш ефективно та швидко уніфікувати норми права України стосовно норм європейського права прав людини.

9. Інтеграція України у європейське та міжнародне співтовариство привела до необхідності вирішення питання про співвідношення принципів і норм європейського права з прав людини з принципами і нормами правової системи України. Процес приведення норм права України у відповідність з *acquis* ЄС визначається як адаптація права, що є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, як напряму зовнішньої політики України. В контексті нормативно-правової основи адаптації останню можна порівняти за її сутністю з процесом гармонізації норм права держав-членів ЄС, хоча у випадку України йдеться про односторонню гармонізацію. Пріоритетним напрямком зовнішньої політики України, метою якої проголошено інтеграцію до Європейського Союзу, має стати апроксимація до процесів гармонізації та уніфікації норм права з прав людини та реформування правової системи у відповідності до кращих надбань європейського права з прав людини. Угода про асоціацію між Україною та ЄС є новим етапом у розвитку договірних відносин Україна-ЄС, який передбачає політичну асоціацію та економічну інтеграцію, відкриває шлях подальшим прогресивним перетворенням щодо забезпечення прав споживачів, екологічні права, права людини на вільне пересування та безпеку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Селезньов В. Є. Рада ООН з прав людини як новий міжнародний гарант додержання прав людини в ХХІ ст. / В. Є. Селезньов // Український часопис міжнародного права. – 2007. – № 3. – С. 56-60.
2. Селезньов В. Є. Європейське право у сфері регулювання міграційних процесів: теорія та практика / В. Є. Селезньов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – О. : Юрид. л-ра, 2007. – Вип. 36. – С. 412-417.
3. Селезньов В. Є. Імплементация норм права Ради Європи: проблеми теорії та практики. Досвід України / В. Є. Селезньов // Юридичний вісник. – 2008. – № 1. – С. 21-26.
4. Селезньов В. Є. Взаємодія суду ЄС і Європейського суду з прав людини: проблеми і перспективи їх вирішення / В. Є. Селезньов // Південноукраїнський правничий часопис : науковий журнал. – 2008. – № 4. – С. 15-17.

5. Селезнёв В. Е. Визовый кодекс Европейского Союза: анализ основных положений [Электронный ресурс] / В. Е. Селезнёв // *Європейські студії і право : електронне наукове фахове видання*. – 2011. – № 3. – Режим доступу до журналу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/esp/2011_1/txts

6. Селезнёв В. Е. Основные формы унификации норм в процессе европейской интеграции / В. Е. Селезнёв // *Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць*. – О. : Юрид. л-ра, 2011. – Вип. 62. – С. 569-576.

7. Селезньов В. Є. Правова природа і межі уніфікації європейського права прав людини / В. Є. Селезньов // *Європейське право*. – 2013. – № 1-2. – С. 51-57.

8. Селезнёв В. Е. Особенности реализации преюдициальной процедуры в Европейском суде по правам человека / В. Е. Селезнёв // *Leges et Vita*. – 2013. – № 12/4. – С. 136-139.

9. Селезньов В. Є. Інтеграція України до ЄС без формального членства: актуальні питання / В. Є. Селезньов // *Генезис публічного права: від становлення до сучасності : зб. наук. праць*. – Миколаїв : Іліон, 2010. – С. 79-80.

10. Селезньов В. Є. Лісабонський договір, як інструмент посилення захисту прав людини в Європі / В. Є. Селезньов // *Міжнародні та національні механізми захисту прав людини: виклики сьогодення : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (8 квітня 2011 р., м. Донецьк)*. – Донецьк : Сучасний друк, 2011. – С. 229-231.

11. Селезньов В. Є. Європеїзація як засіб впливу на правові системи / В. Є. Селезньов // *Розвиток державності та права в Україні: реалії сьогодення : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (13-14 серпня 2011 р., м. Одеса): у 2 ч.* – О. : ГО «Причорноморська фундація права», 2011. – Ч. 1. – С. 105-107.

12. Селезньов В. Є. Роль Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у становленні європейського права прав людини / В. Є. Селезньов // *Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права : матеріали Міжнар. науково-практ. конференції (30 листопада 2012 р., м. Одеса): у 2 т.* – О. : Фенікс, 2012. – Т. 1. – С. 468-470.

13. Селезньов В. Є. Розвиток процесу європейської інтеграції в контексті прав людини / В. Є. Селезньов // *Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. професорсько-викладацького складу (20 – 21 квітня 2012 р., м. Одеса): у 2 т.* – О. : Фенікс, 2012. – Т. 1. – С. 425-426.

14. Селезньов В. Є. Теорія та практика зближення норм європейського права прав людини / В. Є. Селезньов // *Міжнародні читання, присвячені пам'яті професора П. Є. Казанського (2-3 листопада 2012 р., м. Одеса)*. – О. : Фенікс, 2012. – С. 589-591.

15. Селезньов В. Є. Застосування практики Європейського суду з прав людини як шлях до ефективного захисту прав людини в Україні / В. Є. Селезньов // Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини : матеріали 2-ї Міжнар. науково-практ. конф. (20–21 вересня 2013 р., м. Одеса). – О. : Фенікс, 2013. – С. 444-453.

16. Селезньов В. Є. Реформування правової системи України в контексті практики Європейського суду з прав людини / В. Є. Селезньов // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку : зб. наук. праць. – О. : Фенікс, 2013. – С. 102-104.

АНОТАЦІЯ

Селезньов В. Є. Уніфікація норм права з прав людини в умовах європейської інтеграції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2014.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних та практичних аспектів правового та інституційного співробітництва європейських регіональних організацій (Рада Європи, Європейський Союз, Організація з безпеки і співробітництва в Європі та інших) щодо уніфікації норм права з прав людини. Обґрунтовано невід’ємність уніфікації норм права з прав людини від процесу міжнародного співробітництва.

Визначено форми та межі уніфікації норм права з прав людини, як невід’ємної частини інтеграції європейських держав. Головною причиною, яка зумовила початок проведення уніфікації норм щодо захисту прав людини і основоположних свобод, визначено стрімку тенденцію до поширення ідей, що мали транскордонний характер наприкінці XIX ст. та початку XX ст., в тому числі ідей захисту прав та свобод людини.

Особливу увагу приділено процесу уніфікації норм права з прав людини, взаємодії Європейського Союзу та Ради Європи, які прагнуть до більш тісної взаємодії у сфері захисту прав людини та основних свобод, яка є «найважливішою складовою міжнародного правопорядку і суттєвим показником світового правопорядку». Визначено кроки співробітництва Ради Європи та ЄС щодо уніфікації норм права з прав людини. Запропоновано механізм співробітництва між судовими органами ЄС та Європейським судом з прав людини.

Визначено вплив Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу на процес адаптації правової системи України з правом Європейського Союзу.

Ключові слова: уніфікація, європейська інтеграція, європейське право, права людини, право ЄС, право Ради Європи, прецедентне право, адаптація права.

АННОТАЦІЯ

Селезнев В. Е. Унификация норм права прав человека в условиях европейской интеграции. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2014.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и практических аспектов правового и институционального сотрудничества европейских региональных организаций, таких как Совет Европы, Европейский Союз, Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе и других организаций по унификации европейского права прав человека. Обосновано неотъемлемость унификации права прав человека от процесса международного сотрудничества.

Определены формы и пределы унификации норм права прав человека как неотъемлемой части интеграции европейских государств. Главной причиной, которая обусловила начало проведения унификации норм по защите прав человека и основополагающих свобод, определено стремительные тенденции к распространению идей, что имели трансграничный характер в конце XIX в. и начале XX ст., в том числе идей защиты прав и свобод человека.

Совет Европы как международная межправительственная организация начала играть доминирующую роль по защите прав человека и обеспечению их соблюдения на европейском континенте сразу после ее образования и на сегодняшний день, в плоскости защиты прав человека, является примером для других международных правозащитных систем мира. Работая в направлении унификации европейского права прав человека, Совет Европы создал особую систему норм. Эта система состоит из норм договорного права, прецедентного и институционального права.

Проанализировано правовую природу источников права ЕС и доказано, что процесс унификации права прав человека в рамках Европейского Союза осуществляется на основании как источников первичного (международно-правовых договоров), так и источников вторичного права (актов наднационального права), а именно, во-первых, учредительных договоров (Договора о функционировании Европейского Союза, Договора о Европейском Союзе), актов, содержащих поправки к учредительным договорам Европейского Союза (Единый европейский акт, Амстердамский,

Ницкиий и Лиссабонский договоры), протоколов учредительных договоров (Устав Суда ЕС), международных договоров, заключенных Европейским Союзом, во-вторых, на основании регламентов и директив, в-третьих, на основании актов, принятых в рамках судебной системы ЕС.

Особое значение в процессе унификации отводится взаимодействию Европейского Союза и Совета Европы, которые стремятся к более тесному сотрудничеству в сфере защиты прав человека и основных свобод, которое является «важнейшей составляющей международного правопорядка и существенным показателем мирового правопорядка». Определены шаги сотрудничества Совета Европы и ЕС относительно унификации права прав человека. Предложен механизм сотрудничества между судебными органами ЕС и Европейским судом по правам человека.

Определено влияние прецедентного права Европейского суда по правам человека на правовую систему Украины, а также будущего Соглашения об ассоциации Украины и Европейского Союза на процесс адаптации правовой системы Украины с правом Европейского Союза.

Ключевые слова: унификация, европейская интеграция, европейское право, права человека, право ЕС, право Совета Европы, прецедентное право, адаптация права.

SUMMARY

***Seleznev V.Ye.* Unification of legal norms of human rights in the circumstances of European integration. – Manuscript.**

Candidate of Law thesis (specialty 12.00.11 – international law) National University ‘Odessa Academy of Law’, Odessa, 2014.

The thesis deals with the problems of theoretical and practical aspects of legal and institutional cooperation of such European regional organizations as the Council of Europe, the European Union, OSCE, etc. as to the unification of legal norms of human rights. There has been substantiated the inalienability of legal norms of human rights from the process of international cooperation.

The forms and limits of unification of legal norms of human rights as an inalienable part of integration of the European states have been defined. The main reason that has caused the beginning of unification of the norms concerning human rights’ protection and fundamental freedoms there should be determined the rapid trends of expansion of trans-frontier ideas in the late XIX c. and early XX c.; among them the ideas of protection of human rights and freedoms.

In the course of unification of legal norms of human rights special significance has been devoted to the cooperation of the European Union and the Council of Europe aspiring to a closer cooperation in the field of human rights and fundamental freedoms protection and which is ‘the most important component

of international law and order and an essential indicator of the world's law and order'. The moves as to the legal norms of human rights have been defined. There has been propounded a mechanism of cooperation between the EU judicial bodies and the European court of Human Rights.

There have been determined the influence of the prospective Association Agreement of Ukraine and the EU on the Ukrainian legal system adaptation with the EU legislation.

Key words: unification, European integration, European law, human rights, EU law, the Council of Europe law, case law, adaptation of law.